

Házassági vagyoni jogi kérdések a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában

I. A bírói gyakorlat jelentősége

A házassági vagyoni jog azoknak a jogszabályoknak az összessége, amelyek a házastársi vagyoni közösségre, a házastársak különvagyonaira és ezzel összefüggésben a közös vagyonból a különvagyonokba, illetőleg a különvagyonokból a közös vagyonba történt beruházások megtérítésére és általában a házastársak vagyoni viszonyaira vonatkoznak.¹

A házassági vagyoni jogot alapvetően a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (Csjt.) szabályozza. A törvénynek idevonatkozó rendelkezései meglehetősen szűkszavúak, a törvény a felmerülő jogviták megoldását az ítélkezési gyakorlatra bízta. A bírói gyakorlat az évtizedek során — a Legfelsőbb Bíróság elvi irányításával — a joganyagot hatalmas materiává fejlesztette ki, amelynek részletes ismertetése monografikus feldolgozást igényelne.

Éppen ezért itt csupán egyes kérdéseket ismertethetek a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatából. Előre kell bocsátanom, hogy a Legfelsőbb Bíróság az állásfoglalásainak felülvizsgálata során több testületi állásfoglalását (PK állásfoglalásokat, sőt irányelveket) hatályon kívül helyezett,² ez azonban nem jelenti azt, hogy ezek az állásfoglalások a hatályon kívül helyezett jogszabályok sorsára jutottak, mert egyes részeik a bírói gyakorlat részeivé váltak és ez idő szerint is felhasználhatók.³

Mielőtt azonban a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában kifejlesztett egyes tételek felvázolásához kezdenék, fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy a Csjt.-nek az 1986. évi IV. törvénnyel történt módosítása a házassági vagyoni viszonyok szabályozásában lényeges változtatást vezetett be. Amíg ugyanis korábban az ilyen perekben elsősorban a Csjt. rendelkezéseit kellett alkalmazni és más jogágaknak — így a Ptk.-nak is — a szabályai csak annyiban érvényesülhettek, amennyiben valamely kérdést a Csjt. nem szabályozott és a más jogágbeli

¹ A házassági vagyoni jogi perek eljárási jogszabályaival külön tanulmányban foglalkoztam (Jogtudományi Közlöny, 1973. évi 6. szám)

² A hatályon kívül helyezés okait Csiky Ottó ismertette „A Legfelsőbb Bíróság iránymutatásainak felülvizsgálatáról” c. tanulmányában (Magyar Jog, 1987. évi 9. szám)

³ Solt Pál, Bírósági határozatok, 1992. évi 2. szám, 158. p.

szabályok a családjogi viszonyok sajátos jellegével nem állottak ellentétben, addig a törvény 31. §-ának módosított (5) bekezdése értelmében a házastársak közötti vagyoni viszonyokra (házassági vagyoni szerződés, a házastársi közös vagyon megosztására irányuló megállapodás, a közös lakás használatára vonatkozó megállapodás stb.) a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit is megfelelően alkalmazni kell⁴ és a bíróságnak gondoskodnia kell arról, hogy a vagyoni igények rendezésénél egyik fél se jusson méltánytalan vagyoni előnyhöz. Ez a méltányossági, illetőleg a méltánytalan eredmény érvényesülését megtiltó klauzula lehetőséget ad a bíróságnak arra, hogy megfelelő esetben eltérjen a törvény vagy a szerződés alkalmazásától. Kovács László ezzel kapcsolatosan helyesen emeli ki azt, hogy csak az elszámolás eredménye alapján lehet állást foglalni abban a tekintetben, hogy mennyiben jelentkezik méltánytalan vagyoni előny az egyik vagy a másik fél oldalán.⁵

II. A házassági életközösség

A házastársi vagyonközösség alapja a házassági életközösség. Ennek idejére keletkezik a házasság megkötésével a házastársi vagyonközösség [Csjt. 27.§ (1) bek.], és ez a vagyonközösség a házassági életközösség megszűnésével ér véget [Csjt. 31.§ (2) bek.].

A házassági életközösség lélektani, erkölcsi és vagyoni összetevőkből áll és rendszerinti tartalmi elemei: a közös háztartásban élés, a bensőséges – általában a nemi életre is kiterjedő – kapcsolat és a gazdasági közösség a házastársak között.

Ezeknek a tényezőknek az együttes értékelése alapján kell a házastársak szándékának figyelembevételével megállapítani, hogy a házastársak között az életközösség meddig állott fenn (P.törv. II. 20 399/1986.).

Egyes esetekben ugyanis az említett elemek közül egyik vagy másik hiányozhat, illetőleg az általánostól eltérően jelentkezhethet, ez azonban az életközösség fennállását nem feltétlenül érinti. A Csjt. indokolása rámutat arra, hogy a házassági életközösség a különélés folytán nem szűnik meg feltétlenül, miután ez ideiglenes is lehet és kényszerű körülmények is előidézhethetik. Az életközösség megszűnése csak akkor következik be, ha a különéléshez legalább az egyik házastárs részéről a házastársi összetartozás és kapcsolat megszakításának elhatározott szándéka is járul, közelebbről annak kifejezésre juttatása, hogy a másik házastárral tovább együttélni nem hajlandó.

Így az együttélés, amely elsősorban a közös lakásban és a közös háztartásban nyilvánul meg, hiányozhat akkor, ha az egyik házastársat

⁴ Petrik Ferenc a polgári jogi (vagyoni) elemek érvényre juttatását a család fennálló funkciójának megerősödésére tekintettel, különösen a családi vagyonfelhalmozás jelentőségének a növekedése folytán látja indokoltnak (Mi új a családjogi törvényben?, Magyar Jog, 1987. évi 1. szám).

⁵ Változások a házassági vagyoni jog szabályozásában, Magyar Jog 1987. évi 2. szám.

foglalkozása más helyhez köti, életkörülményei máshova szőlítják. Vannak, akik éveken át vidéki munkahelyeken, esetleg külföldön dolgoznak, az életközösség ennek ellenére fennáll, ha annak többi eleme egyébként megvan.

A különélés nem érinti a házassági életközösség fennállását, ha a férj katonai szolgálatot teljesít. Nem beszélhetünk az életközösség megszűnéséről akkor sem, ha az egyik házastársat kórházban vagy gyógyintézetben kezelik. A Legfelsőbb Bíróság a P. törv. II. 21 356/1975. számú határozatában egy adott tényálláshoz kapcsolódóan, de elvi éllel a következőket mondta ki: A házaspár között az életközösség megszűnését nem lehet megállapítani pusztán azon az alapon, hogy az egyik házastárs bármilyen hosszú ideig tartó klinikai kezelés vagy szociális betegotthoni ápolás alá kerül, ha közöttük az együvé tartozás érzése, az érzelmi és a gazdasági kapcsolat fennmaradt. Ez pedig a peradatok szerint a felperesnek a gyógyintézetbe történt beszállítást, majd szociális betegotthoni elhelyezését követően sem szűnt meg hosszú ideig. Az alperes mint házastárs mindent megtett férjének meggyógyítása érdekében. Azt, hogy az alperes ezen a téren a házastársi köteleességeit lelkiismeretesen teljesítette, mutatja az a tény is, hogy a gondozási díjakat rendszeresen fizette, a felperest megfelelően ruházta, őt a klinikán és a szociális otthonban látogatta és szorgalmazta, hogy a felperest ideiglenesen több alkalommal is hazaengedjék. Nem az alperesen múlt, hogy a felperesnek az otthoni tartózkodásait durva és goromba magatartásai miatt meg kellett szüntetni, és az intézeti, illetőleg a betegotthoni ápolását folytatni kellett. Az alperes magatartása mindenben megfelelt a társadalmi elvárás követelményeinek és ezért az életközösség csak akkor szűnt meg a felek között, amikor az alperes — nem bírván elviselni tovább a felperes zaklatásait és durvaságait — a bontókereset benyújtására határozta el magát.

Ugyancsak az érzelmi kapcsolat jelentősége lép előtérbe akkor, ha az egyik házastárs előzetes letartóztatásba kerül vagy a szabadságvesztés büntetését tölti. A házastárs letartóztatása vagy szabadságvesztés büntetése ugyanis nem szakítja meg feltétlenül az életközösséget és ezért jelentősége van annak, hogy a házastársak milyen kapcsolatot tartottak fenn egymással. Az egyik ilyen ügyben a Legfelsőbb Bíróság nem tulajdonított túlzott jelentőséget annak, hogy a házastárs az elítélt házastársat a börtönben hosszú időn át látogatta, vele rendszeresen levelezett, mivel a felek házassága az alperesnek hét évi szabadságvesztésre történt elítélése előtt sem volt zavartalan. Ezért elfogadhatónak tartotta azt, hogy a felperes csupán részvétből, a házassági kötelékre tekintettel tartotta fenn a kapcsolatot, jöllehet a kapcsolat megszakításának szándéka már előbb megérlelődött benne, mint ahogyan azt az alperessel közölte. A Legfelsőbb Bíróság a kérdés elbírálásánál jelentőséget tulajdonított annak is, hogy a szabadságvesztés büntetését töltő alperes a rabkeresményét mire fordította. Ha ugyanis a házastársi összetartozás tudata és a kapcsolat fenntartásának szándéka mindkét házastárs részéről fennállt, akkor ezt a szabadságvesztés büntetését töltő házastárs úgy juttathatta kifejezésre, hogy a keresetét a másik házastárs

létfenntartásának biztosítására és a közös vagyon gyarapítására a házastársra rendelkezésére bocsátja. Ezt azonban az alperes sem állította és ezért a Legfelsőbb Bíróság a hétéves szabadságvesztés büntetés alatt a másik házastárs által szerzett ingatlant e házastárs különvagyonának tekintette (P.törv. II. 20 253/1977.).

Bár a házassági életközösségnek általában a nemi kapcsolat is eleme, egyes esetekben ennek hiánya sem jelenti az életközösség megszűnését. Másfél évtizedes zavartalan házaselet után, amelyből két gyermek született, a nemi kapcsolat megszakadása, különösen ha azt az egyik házastárs betegsége idézte elő, nem jelenti az életközösség megszűnését, — jelenti ki a Legfelsőbb Bíróság a P.törv. II. 21 329/1975 számú határozatában. Majd ugyanitt: Az életközösség közös háztartást, közös gazdálkodást és belső házaseletet jelent a házastársak között és megszűnése csak akkor állapítható meg, ha valamennyi vonatkozásban megszűnt a házastársak együvé tartozása.

Egyes esetekben az életközösség fennállását valamelyik házasság kizárólag azon az alapon vitatja, hogy a házastársak külön kezelték keresetüket, esetleg a vagyonukat vagy pedig, hogy a közös pénzt kizárólag az egyik házastárs kezelte. Ezzel kapcsolatosan a Legfelsőbb Bíróság a Pf. II. 21 458/1980. számú határozatában kimondotta, hogy a gazdasági közösség akkor is fennáll, ha a gazdasági ügyekben a kezdeményezési és az irányítást, sőt az ügyintézkést kizárólag az egyik házastárs ragadja magához, a másik pedig ezt elfogadja vagy legalább is eltűri a család együvé tartozásának fenntartása érdekében. Hasonló álláspont tűnik ki a Pf. II. 20 847/1981. számú határozatból, amely rámutat arra, hogy a pénzkezelés módja nem érinti az életközösség fennállását és az ehhez kapcsolódó közös szerzést.

Nem állapítható meg az életközösség, ha a férj a családját ugyan hétfvégeken rendszeresen látogatta, de ugyanakkor a felek más városokban laktak és keresetüket teljesen külön kezelték (Pf. II. 20 979/1987.).

Nem állapította meg a Legfelsőbb Bíróság az életközösség fennállását akkor sem, amikor a feleség másik városba költözött, a közös pénz felét magával vitte és az új helyen virágüzletet nyitott, majd családi házat épített. A gyermekek is az anyjukkal mentek és a férj gyermektartásdíjat sem fizetett utánuk. A későbbiek során a férj néha ellátogatott a családjához, az üzletben egy és másban segédkezett és alkalmanként az építkezésnél is dolgozott. A férjnek ezek a tényei azonban nem jelentették az életközösség folyamatosságát, az életközösség akkor szűnt meg, amikor a feleség elköltözött (P.törv. II. 20 175/1988.).

Nem egyszer előfordul, hogy az életközösség a házastársak között a viszonyukban bekövetkezett zavarok folytán átmenetileg megszakad, a házastársak kapcsolata azonban utóbb rendeződik. Az ilyen tényállások elbírálását illetően a Legfelsőbb Bíróság iránymutatásai nyomán kifejlesztett bírói gyakorlat különböztet aszerint, hogy történt-e az életközösség megszakadásával kapcsolatban vagyonmegosztás a házastársak között vagy nem. Ha a vagyon megosztása nem történt meg, az életközösség átmeneti megszakadása a vagyonközösséget nem szünteti meg és ezért a házassági vagyoni igények

rendezésénél a vagyontársaságot egységesnek és folyamatosnak kell tekinteni. Ha pedig a házastársak a közös vagyont megosztották, az életközösség visszaállításakor visszavitt vagyontárgyak tekintetében azt kell vélelmezni, hogy azokat a felek a közös vagyona visszautalták.

Ez a vélelem nem vonatkozik

a) azokra a vagyontárgyakra, amelyek már az életközösség megszakadása előtt is valamelyik házastárs különvagyonához tartoztak, vagy

b) amelyeket a különélés alatt oly módon szereztek, hogy azok az együttélés alatti szerzés esetén is az egyik fél különvagyonába kerültek volna. Ezek megtartják különvagyoni jellegüket.

A Legfelsőbb Bíróság a döntései meghozatalánál nagy súlyt helyez arra, hogy a közös vagyona visszautalás vélelmének az érvényesülése méltánytalan eredményre ne vezessen. Erre vonatkozóan jogeseteket ismertetek.

Az egyik ügyben a házastársak az életközösség megszakadását követően megosztották, majd utóbb visszaállították az életközösséget. A különélés alatt az egyikük az osztozkodás folytán kapott pénzt elköltötte, míg a másik azt visszavitte és ezen a házastársak nagyobb részt bútort és tartós fogyasztási tárgyakat vásároltak. Az életközösségük azonban nemsokára ismét és most már véglegesen megszakadt és az a házastárs, aki a pénzét elherdálta, azzal érvelt, hogy a másik házastárs által visszahozott pénzt a közös vagyona visszautaltának kell tekinteni. Ezt az érvelést a Legfelsőbb Bíróság nem fogadta el és a P.törv. II. 20 138/1978. számú határozatában az említett vélelem méltányos alkalmazására utalva rámutatott arra, hogy a megosztás folytán kapott pénzét visszahozó házastársra a legnagyobb méltánytalanságot jelentené, ha a visszahozott érték felét elvesztené, ugyanakkor a másik házastárs, akinek terhére a házasság végleges feldúltsága is megállapítható, a házasságot indokolatlan vagyonszaporulattal hagyná ott. Ezért a visszavitt pénzen vásárolt vagyontárgyakat annak a házastársnak a különvagyonaként kell figyelembe venni, akinek a pénzén azokat megvásárolták.

Egy másik ügyben megállapított tényállás szerint a felek házassága tartamának több mint egyharmad része alatt az életközösség szünetelt, mert az alperes feleség súlyos bűncselekmény miatt hosszabb tartamú szabadságvesztés büntetést töltött. A férj ez idő alatt nemcsak különvagyont szerzett, hanem az alperes helyett viselte az alperesre háruló gyermektartási terhet, sőt az alperes különadosságának minősülő bűnügyi költségeket is. Ilyen körülmények között a Legfelsőbb Bíróság helytelennek minősítette a másodfokú bíróságnak azt az álláspontját, hogy az életközösség visszaállításával a férj által szerzett vagyontárgyakat az életközösség visszaállításával a közös vagyona utaltának kell tekinteni. Súlyosan méltánytalan lenne ugyanis a közös gyermeket nevelő apára nézve az alperes társadalom- és családellenes magatartására is figyelemmel a közös vagyona utalás vélelmét alkalmazni (P.törv. II. 20 005/1973.).

Az életközösségnek közel két és fél évi különélés után mintegy négy hétre történt helyreállítását nem lehet akként értékelni, hogy annak alapján a felperes az alperesnek az életközösség megszűnése utáni szerzésére igényt támaszthat (Pf. II. 20 185/1980.).

A Csjt. 27.§-a a házastársi vagyonközösség feltételévé a házasságkötést teszi és időtartamát a házassági életközösség idejére korlátozza. Előfordul azonban, hogy a házastársak már a házasságkötés előtt mint élettársak éltek együtt és ilyenkor felmerül az a kérdés, hogy a két – élettársi viszonyban és házastársi életközösségben töltött – időszakot hogyan kell elbírálni: elkülönítetten vagy pedig egységesen? A Legfelsőbb Bíróságnak korábbi irányelvben kifejtett, de most is alkalmazható álláspontja szerint abból a ráutaló magatartásból, hogy a házastársak a házasságkötést megelőző élettársi együttélésük során közösen szerzett vagyontárgyakat továbbra is közösen használják és kezelik, ellenkező megállapodás hiányában arra kell következtetni, hogy azokat a házastársi vagyonközösség részévé kívánták tenni. Vagyonjogi vonatkozásban ennél fogva a házasságot megelőző életközösség a házastársi életközösséggel egységbeolvad és ezért a házasság vagyonjogi hatásait az életközösség kezdetétől kell számítani.

III. A házastársi közös vagyon

Az előbbieken tárgyalt házassági életközösség jelentősége abban áll, hogy annak fennállása alatt akár együttesen, akár külön-külön szerzett vagyontárgyak a házastársak osztatlan közös tulajdonába kerülnek, kivéve azokat a vagyontárgyakat, amelyek valamely házastárs különvagyonához tartoznak [Csjt. 27.§ (1) bek.]

Ez a rendelkezés egyben a közös vagyon mellett állít fel vélelmet. E vélelem szerint az életközösség fennállása alatt szerzett, illetőleg annak megszűnésekor meglevő vagyontárgyat a házastársak közös vagyonának kell tekinteni, hacsak annak különvagyonai jellegét nem bizonyították.

A házastársi vagyonközösség címén történt tulajdonszerzés nem a bíróság ítéletével vagy az ingatlannyilvántartásba való bejegyzésével, hanem a törvény rendelkezése alapján jön létre (P.törv. I. 20 745/1982.). Ezért a bíróságnak nem jogalakító (konstitutív) ítéletet kell hoznia, vagyis nem a bíróság adja tulajdonba a vitatott ingatlanilletőséget, hanem megállapítja, hogyt a felet a tulajdonjog a jogszabálynál fogva illeti meg (P.törv. II. 20 257/1988.).

A közös szerzés egyben az egyenlő arányú szerzés mellett is szól, vagyis azt kell vélelmezni, hogy a megszerzett vagyontárgy a házastársak egyenlő arányú közös tulajdona. Bizonyítani lehet természetesen azt, hogy a szerzés – különvagyonai beruházás folytán vagy egyéb okból – nem egyenlő arányú közös tulajdont keletkeztetett és hogy az ingatlannyilvántartás a tulajdoni hányadokat nem helyesen tünteti fel (Pf. II. 20 082/1980.).

A közös vagyoni, illetőleg a különvagyonai minősítéssel kapcsolatosan felmerülő problémák két irányúak: részben a bizonyítással kapcsolatosak, részben az adott tényállás alapján a jogi minősítésre vonatkoznak.

A bizonyítással felmerülő kérdésekkel nem kívánok foglalkozni, ezért a következőkben a közös vagyoni, illetőleg különvagyonai minősítés jogi

kérdéseiben elfoglalt legfelsőbb bírósági állásfoglalásokat, gyakorlatot mutatom be.

Így a gyakorlatban felmerült az a kérdés, hogy ha az egyik házastárs által megkezdett elbirtoklás a házasság fennállása alatt fejeződött be, akkor az elbirtokolt ingatlant a házastársak közös vagyonához tartozónak vagy az elbirtokló különvagyonának kell tekinteni. A Legfelsőbb Bíróság a P.törv. I. 21 121/1973. számú határozatában arra az álláspontra jutott, hogy ha az ilyen módon való tulajdonszerzésre a házassági életközösség fennállása alatt kerül sor, az elbirtokolt dolog a házastársak közös vagyonához tartozik és közömbös az, hogy az elbirtoklási idő egy része a házassági életközösséget megelőző időszakra esik. Az elbirtoklás alapján szerzett tulajdonjog megállapítása iránti perben mindkét házastársnak perben kell állania.

Ha az elbirtoklás alapján a tulajdonszerzés a házastársak együttélése alatt már bekövetkezett, a túlélő házastárs a tulajdoni igényét csak a saját fele részére, míg az ezt meghaladó igényt az elhalt házastárs örököse érvényesítheti (P.törv. I. 20 144/1977.).

A házassági vagyoni perekben sok esetben vitás az, hogy a házastársaknak a házasságkötésre figyelemmel vagy később, az életközösség fennállása alatt kedvezőbb életkörülményeik biztosítása érdekében adott *ajándékok* a közös vagyonhoz vagy pedig a házastársak külön vagyonához tartoznak-e.

Ezzel a kérdéssel legutóbb a Legfelsőbb Bíróság PK. 281. számú állásfoglalása foglalkozott, amely abból indul ki, hogy a házasságkötés alkalmával adott ajándék, az ún. nászajándék célja a jövendő házaselet terheinek megkönnyítése, a házastársak boldogulásának elősegítése. Ezért a nászajándék a közös vagyonhoz tartozik. Bizonyítani lehet azonban azt, hogy az ajándékozó az ajándékot csak az egyik házastársnak kívánta juttatni és a bizonyítás sikere esetén a nászajándékot a megajándékozott házastárs különvagyonának kell tekinteni. Az ajándékozónak erre a szándékára mindenek előtt az ajándékozónak az ajándékozás alkalmával tett nyilatkozatából lehet következtetni. Ilyen nyilatkozat hiányában meghatározó lehet az ajándéktárgy jellege, így pl. a személyes használatra szolgáló tárgy (ruhanemű, ékszer), vagy a foglalkozás folytatását elősegítő dolog (pl. orvosi műszer) általában annak a házastársnak a különvagyon, aki azt használja. A házasságkötéskor adott ajándék egyik gyakori formája a menyasszonytánc alkalmával adott juttatás, amely az esetek többségében az ajándékozó személynek és az ajándékozott összegnek külön kiemelése nélkül kerül átadásra és utólag már nem állapítható meg, hogy ki milyen összeget adott a házaspár részére. Ezért a menyasszonytáncpénz közös vagyoni jellegétől csak kivételesen lehet eltekinteni, pl. akkor, ha valamelyik közeli rokon vagy jóbarát nászajándék helyett jelentős összeget nyújtott ezen a címen, kifejezetten az egyik házastárs részére.

A vagyontárgy közös vagyoni vagy különvagyoni jellegének megítélésénél jelentősége lehet az ajándék értékének és az ajándékozónak a megajándékozotthoz fűződő kapcsolatának is. Abban az esetben ugyanis, ha a szülő vagy más rokon ad jelentősebb értékű ajándékot, ezt – az ítélezési

gyakorlat tapasztalatai szerint – általában a saját gyermekének vagy rokonának szája. Ezért ilyen esetben az ajándékot, illetőleg annak értékét a házassági vagyoni viszonyok rendezésénél annak a házastársnak a különvagyonához tartozónak kell tekinteni, akinek szülője, rokona azt adta. Ez a megoldás elejét veheti annak, hogy utóbb az ajándékozó a másik házastársal szemben az ajándék visszakövetelése iránt külön per indítására kényszerüljön.

Másként alakul azonban a helyzet akkor, ha a mindkét házastárs részére történt ajándékozást külön okirat bizonyítja, pl. ingatlan ajándékozása esetén. Ekkor csak maga az ajándékozó érvényesíthet igényt bármely házastársal szemben az ajándék visszakövetelése érdekében. Nincs azonban akadálya annak, hogy az ajándékozó szülő vagy más rokon ezt a követelését gyermekére (rokonára) engedményezze és ez esetben az igény a házastársak elszámolásának keretében a szülő (rokon) perbenállása nélkül is elbírálható.

Érdekes kérdések merültek fel a gyakorlatban a *biztosítási összegekkel* kapcsolatosan.

Az egyik ügy tényállása szerint a felperes férj üzemi balesetet szenvedett, mindkét kezét csonkolták és ezzel összefüggésben 151.000 Ft baleseti biztosítási összeget folyósítottak részére, amelyet a felek házingatlanuk bővítésére használtak fel. Utóbb a házastársak között az életközösség megszakadt és a bíróság a házasságot felbontotta. A házassági vagyoni jogi perben vitás volt, hogy a biztosítási összeg a közös vagyonhoz tartozik-e vagy pedig a balesetet szenvedett házastárs különvagyonára. A másodfokú bíróság megállapítása szerint a biztosítási összeg kifizetése az életközösség fennállása alatt történt és mivel nem vonható a Csjt. 28. §-ában felsorolt különvagyon tárgyak közé, az a közös vagyon gyarapítására szolgált. A Legfelsőbb Bíróság ezt az álláspontot nem osztotta és a P.törv. II. 21 380/1975. számú határozatában a következőkre mutatott rá: A másodfokú bíróság álláspontja abban az esetben lenne helytálló, ha a biztosítási összeg vagy a baleseti kártérítés a felperesnek a balesete következtében elmaradt keresete és jövedelme pótlására vagy az életközösség fennállása alatt felmerült, a balesettel összefüggő költség vagy egyéb hátrány kiküszöbölésére szolgált volna. A peradatok alapján a biztosítási összeget a felperes személybiztosítása alapján a balesetre tekintettel, de nem kártérítés címén fizették ki. Ezért a biztosítási összeg felhasználásával elért eredmény fele részére az alperes jogszerű igényt nem támaszthat.

A Legfelsőbb Bíróságnak egy másik ügyben hozott P.törv. II. 21 380/1975. számú határozatából idézek: A felperes a baleset következtében munkaképtelenséget eredményező, maradandó testi fogyatékoságot szenvedett. Az életközösség a házastársak között röviddel a baleset után megszakadt, ennél fogva a baleset hátrányos következményeit a felperes egyedül viseli. Nem jelentené tehát a felperes igényének méltányos rendezését, ha a bíróság a személybiztosítás alapján kifizetett biztosítási összeget a közös vagyonba utalná.

Ezeknek a döntéseknek megfelelő iránymutatást tartalmaz a P.törv. V. 20 343/1975. számú határozat. Az ennek alapjául szolgáló tényállás szerint az alperes az Egyesült Államokban elszenvedett baleset miatt 3600 dollárt kapott, amelyen személygépkocsit vásárolt. A másodfokú bíróság megállapítása szerint a

szóban forgó összeget az alperes részére az általa elszenvedett baleset folytán előállott kár megtérítése fejében fizették ki, az életközösség fennállása alatt kifizetett kártérítés pedig a közös vagyon állományába tartozik. A Legfelsőbb Bíróság a másodfokú bíróság megállapítását nem találta megalapozottnak és ezért annak tisztázását rendelte el, hogy az említett összeget milyen címen fizették ki az alperesnek. Ha a kifizetés a tényleg felmerült károk, így elsősorban a baleset folytán elmaradt kereset és jövedelem pótlására szolgált, a baleseti kártérítés az elveszett munkabér helyébe lépett és mint ilyen, közös vagyonnak kell tekinteni. Más a helyzet, ha az alperes a baleset következtében rokkanttá vált, egészségromlást szenvedett és a biztosítási összeg a testi fogyatékosságából, illetőleg károsodásából származó hátrányt van hivatva pótolni. Ebben az esetben a perbeli összeg, illetőleg az ezen vásárolt vagyontárgy az alperes különvagyona.

A *különvagyon haszna és jövedelme* az ítélkezési gyakorlat szerint a közös vagyont gyarapítja. Az a lakbér tehát, amelyet az egyik házastárs különvagyoni házában lakó bérlők fizetnek vagy az a haszonbér, amely az egyik házastárs különvagyoni földjének bérbeadásából származik, a közös vagyonhoz számít.

Az egyik ügyben felmerült a kérdés, hogy az egyik házastárs különvagyoni (már a házasság megkötése előtt megvolt) autónyeresémbetétjére kihúzott nyeresemény a betéttulajdonos különvagyona-e vagy pedig a közös vagyonhoz tartozik. A Legfelsőbb Bíróság a Pf. II. 20 781/1978. számú ítéletében a nyereseménycsokot a betéttulajdonos különvagyónak minősítette. Érvelése szerint a betétre eső nyeresemény sem a haszon, sem a jövedelem fogalma alá nem tartozik, és tisztán a véletlen eredménye. Amint a különvagyoni ingatlanban a házassági életközösség alatt bekövetkezett értékemelkedés sem tartozik a vagyonközösséghez, ha ez csupán a különvagyoni értékének a gazdasági viszonyok folytán a felek bármilyen tevékenységétől függetlenül előállott növekedése, ugyanígy a különvagyoni takarékbetétre eső nyeresemény is a különvagyont szaporítja és nem tekinthető közös vagyonnak.

Természetesen alapvetően más a helyzet, ha az életközösség fennállása alatt bármelyik fél által a közösből váltott autónyeresémbetétről vagy totóról, illetőleg lottóról van szó. Az ezekkel elért nyeresemény mindig a vagyonközösséghez tartozik.

Közös vagyonná válhat az eredetileg különvagyon. Ennek gyakori esete az, ha az egyik házastárs különvagyoni telkén házat építenek és ezzel az ingatlan — most már a ház és a telek — a házastársak közös vagyonává lesz (P.törv. II. 21 002/1982.). Ilyenkor a telek volt tulajdonosa a telek értékének a megtérítését igényelheti (P.törv. II. 20 956/1975.), és ezt az igényét a bíróság gyakran nem pénzben, hanem természetben elégíti ki olyan értelemben, hogy az ingatlant közös tulajdonnak nyilvánítja és amilyen arányban áll a telek az egész ingatlan értékéhez, olyan arányban részesedik a korábbi telektulajdonos az ingatlan tulajdonjogából. Sor kerülhet egyébként arra is, hogy a bíróság a közös tulajdont egyidejűleg megszünteti és ilyenkor az a házastárs, akié a telek volt, pénzben nyer kielégítést.

De vannak más esetek is, amikor az eredetileg egyik házastárs különvagyona közös vagyonná válik. Így ha az egyik házastárs a házasság megkötése előtt szerez meg valamely vagyontárgyat, de ennek ellenértéke a házasság megkötése előtt a közös vagyonhoz tartozó értékekből nyer kiegyenlítést: az ilyen vagyontárgyat közösnek kell tekinteni, noha a megszerzés jogcíme a házasság megkötése előtti időre esik.

Gyakran előfordul, hogy a vételár kifizetése, illetve a megvételhez kapott kölcsön (OTP-tartozás) kiegyenlítése csak részben esik a házassági életközösség tartamára. Ilyenkor általában az dönt, hogy melyik összeg a lényegesen nagyobb: a házasság megkötése előtt kifizetett összeg vagy pedig a közös vagyonból történt teljesítés. Előbbi esetben a vagyontárgy különvagyon marad és a másik házastársat csak megtérítési igény illeti meg a közös vagyonból történt kifizetésekkel kapcsolatban. A második esetben a megoldás általában az lesz, hogy a vagyontárgyat közösnek tekintjük és a szerződést kötő házastárs követelheti a vételárba fizetett különvagyoni összegek megtérítését.

Lényegében ennek megfelelő álláspont tűnik ki a Legfelsőbb Bíróság Pf. II. 20 886/1988. számú határozatából, amelyet a BH-ban is közzétettek 1989/10 402 p. alatt.

Utóbb ennek az álláspontnak a helyességét megkérdőjelezték a Polgári Kollégium konzultatív tanácskozásán (BH 1992/3 299 p.), és ez a gyakorlatban további zavarokat okoz. Ezért az ítélkezési gyakorlat egységesítése végett feltétlenül indokolt volna a kérdésben testületi állásfoglalás hozatala.

IV. A közös vagyon megosztása

A házastársi vagyonközösség az életközösség megszűnésekor véget ér és bármelyik házastárs követelheti a közös vagyon megosztását [Csjt. 31.§ (2) bek.].

A közös vagyon megosztására irányuló igénynek tehát nem feltétele a házasság megszűnése és ezért a Legfelsőbb Bíróság tévesnek minősítette azt az ítéleti rendelkezést, amely a bontókereset elutasításával együtt a közös vagyon megosztására irányuló keresetet is elutasította (P.törv. II. 21 148/1980.).

A közös vagyon megosztására irányuló igény nemcsak bíróság előtt érvényesíthető, a felek ezzel összefüggő igényeiket peren kívüli megállapodással is rendezhetik. Az érvényesen létrejött ilyen megállapodást figyelmen kívül hagyó ítélet törvénytört (P.törv. II. 20 841/1981.).

A megállapodás érvényességéhez közokirat vagy jogi képviselő által ellenjegyzett magánokirat szükséges [Csjt. 27.§ (2) bek.].

Eltelkinthetünk ettől az okirati formától akkor, ha a házastárs a házasság fennállása alatt szerzett és a vagyonközösséghez tartozó ingatlan fele részére a szerződéskötésben részt nem vevő házastárs javára a tulajdonjogának az ingatlannyilvántartásban való bejegyzéséhez hozzájárul. Ilyen nyilatkozat esetén ugyanis nem a közös vagyon megosztásáról, hanem a Ptk. 116.§-ában foglalt annak a szabálynak az érvényre juttatásáról van szó, amely szerint: ha az ingatlantulajdonos a tulajdonjogot az ingatlannyilvántartáson kívül szerezte,

igényt tarthat arra, hogy tulajdonjogát az ingatlannyilvántartás feltüntesse (P.törv. I. 20 090/1975.).

Ha azonban a szóban forgó hozzájárulás a fél különvagyonát is érinti, vagyis a házastárs a saját különvagyonához tartozó ingatlant akarja — akár csak részben is — a másik házastárs tulajdonába adni, az erre vonatkozó szerződést már az említett minősített okiratba kell foglalni (P.törv. I. 21 308/1976.).

A közös vagyon megosztására irányuló igényt a Legfelsőbb Bíróság dologi jellegű igénynek tekinti és ez azt jelenti, hogy az ilyen igény a közös tulajdon megszüntetésére irányuló polgári jogi igényhez hasonlóan nem évül el.

A Csjt. 31.§ (3) bekezdésében foglalt rendelkezés szerint a házastársak vagyonrészét a házassági életközösség megszűnésekor meglevő közös vagyonból lehetőleg természetben kell kiadni.

Ez a szabály megfelel a Ptk. 148.§-a (1) bekezdésében foglalt annak a rendelkezésnek, amely szerint a közös tulajdon tárgyait elsősorban természetben kell megosztani.

A természetbeni megosztást juttatta érvényre számos határozat mellett a P.törv. Eln. 20 133/1979. számú határozat, amely helytelennek minősítette azt, hogy az öröklakás és az üdülő egyaránt az alperesnek jutott.

Azt természetesen meg kell indokolni, hogy miért az egyik fél kapja ezt vagy azt az ingatlant. Így pl. a Pf. II. 20 082/1980 számú ítélet indokolásából: A felek tulajdonában két ingatlan van: egy lakóház és egy balatoni üdülő. A felperes kijelentette, hogy hajlandó a házingatlanból kiköltözni, az alperes viszont abban benne akar maradni. Ilyen körülmények között helyesen döntött az elsőfokú bíróság akként, hogy a ház az alperesé legyen, míg az üdülőt a felperes kapja. — Másik esetben azért kapta az üdülőt az egyik fél, mert az életközösség megszűnése után abban jelentős beruházásokat végzett, amelyek elszámolása csak külön vitára adna okot (P.törv. II. 20 178/1986).

Az ingóságok elosztásánál méltányossági és célszerűségi megfontolások jönnek figyelembe és erre a Csjt. 31.§-ának (3) bekezdésében foglalt rendelkezés nyújt lehetősége: amennyiben a természetben való kiadás bármely okból nem lehetséges vagy számottevő értékcsökkenéssel járna, a megosztás módját vita esetén a bíróság állapítja meg.

A megosztást úgy kell végezni, hogy az egyes vagyontárgyak annak a félnek a használatába kerüljenek, akinek azokra a körülményeinél fogva nagyobb szüksége van vagy aki részére történő juttatás valamilyen oknál fogva egyébként is indokolt. Így a vadásztrófeák legyenek azé a házastársé, aki azokat vadászként megszerezte (P.törv. III. 20 817/1979.).

A több darabból álló bútortárgyak vagy készletek megbontása helytelen lenne, így pl. nem osztható meg a hálószoberendezés (P.törv. II. 23 118/1955.).

A természetbeni elosztást mellőzte a Legfelsőbb Bíróság, amikor az életközösség megszűnése óta eltelt öt év alatt az ingatlanhoz tartozó ingóságokat kizárólag az alperes használta és méltánytalan volna, ha a használt bútorokat a felperesnek kellene átvennie (Pf. II. 20 273/1978.).

A természetbeni elosztás követelményét nem érinti az a körülmény, hogy a jogviszonyban jogutódlások következtek be és ennek folytán a felek (házastársak) helyébe a jogutódaik léptek (P.törv. II. 20 310/1983.).

A vagyontárgyak érték szerinti pontos elosztása azonban az esetek nagy részében nem lehetséges és ezért az a házastárs, aki a vagyontárgyak megosztása során nagyobb értéket kapott, *értékkiegyenlítést* vagy *értékkülönbőzetet* fizet a másik házastársnak.

A megítélt értékkiegyenlítés után a bíróság kamatot nem ítél meg, mert az erre vonatkozó követelést a bíróság ítélete hozza létre, kamat ennél fogva csak a bírósági ítéletben megállapított teljesítési határidő leteltétől jár (P.törv. II. 20 857/1991.). Ha azonban a felek a közös vagyon megosztására vonatkozó megállapodásban állapították meg az értékkiegyenlítést, a kötelezett fél a szerződésben meghatározott teljesítési határidő elteltétől köteles kamatot fizetni (Pf. II. 20 536/1990.).

PÁL BAJORY

EINIGE FRAGEN DES EHELICHEN GÜTERRECHTS IN DER PRAXIS DES OBERSTEN GERICHTES

(Zusammenfassung)

Mit der Eheschliessung entsteht die eheliche Gütergemeinschaft zwischen den Ehegatten für die Dauer der ehelichen Lebensgemeinschaft. Danach gehört zum ungeteilten gemeinsamen der Ehegatten alles, was sie während der Dauer der ehelichen Lebensgemeinschaft gemeinsam oder einzeln erwerben, wobei die Vermögensgegenstände nicht eingeschlossen sind, die zum Alleineigentum eines Ehegatten gehören.

Des weiteren werden die Elemente der ehelichen Lebensgemeinschaft analysiert, und zwar die gemeinsame Haushaltung, die innige – sich auch auf den geschlechtigen Umgang sich erstreckende – Beziehung und die wirtschaftliche Gemeinschaft zwischen den Ehegatten.

Darauffolgend befasst sich die Abhandlung mit dem gemeinsamen und mit dem Alleineigentum der Ehegatten und gibt in Zusammenhang damit gerichtliche Stellungnahmen und Entscheidungen bekkant.

Nach der Beendigung der ehelichen Lebensgemeinschaft kommt es zur Verteilung des gemeinsamen Vermögens, die womöglinh in natura zu verwirklichen ist.